

SOBRE DUES INSCRIPCIONS EN HONOR DE LUCI LICINI SEGON, UNA D'ELLES INÈDITA

per Marc MAYER i Isabel RODÀ

Un dels personatges de menció inexcusable en parlar de Vic a l'època romana és Luci Licini Segon puix que un dels seus pedestals, trobat el 1826 sota el paviment de l'església barcelonina de Sant Jaume, avui desapareguda, fa esment dels decurions dels ausetans i constitueix, juntament amb les migrades troballes epigràfiques de Vic, la no menys coneguda inscripció de Sevilla on apareix la primera cohort dels ausetans i la dedicatòria, a Tarragona, a un tal *Pompeu Fae... Ausone*, un dels elements importants de coneixement de l'Ausa romana¹.

No cal exposar de nou aquí el que fou la carrera d'aquest personatge² tal com la podem reconstruir, sinó fer palès que el conjunt d'homenatges epigràfics i d'estàtues a ells sobreposades, ja que es tracta de pedestals, sembla situar-se, d'acord amb el *cursum* esmentat del seu *patronus*, el famosíssim Luci Licini Sura, entre els anys 107-110 d.C. car la primera és la data del seu darrer consolat, en el qual també fou *accensus* Luci Licini Segon, i la segona data és aproximadament la de la seva mort, bé que l'agraïment envers el seu llibert i, mitjançant ell, el seu *patronus*, es pogués perllongar més enllà de la mort de Sura, encara que en aquest cas no deixaria d'ésser estrany el formulari utilitzat i repetit en tots els casos, que posa molt en relleu intencionadament l'home de confiança de l'emperador Trajà.

Integren la col·lecció d'epígrafs coneguts en honor de Licini Segon vint textos corresponents a altres tants pedestals dels quals se n'han conservat onze³. El

1. S. MARINER, *Inscriptiones romanas de Barcelona*, Barcelona 1973 (=IRB), núm. 86, pp. 92-93; J. VIVES, *Inscriptiones latinas de la España Romana*, vol. I, Barcelona 1971 (=ILER) 6402 = *Corpus Inscriptionum Latinarum* (=CIL) II 1181 per la de Sevilla; G. ALFÖLDY, *Die römischen Inschriften von Tarraco*, Madrider Forschungen 10, Berlin 1975 (=RIT), núm. 381. Per a l'epigrafi de Vic, continua essent fonamental el llibre de J. GUDIOL, *L'Ausa romana i el seu temple*, Vic 1907 i, més recentment, el capítol primer de l'obra d'E. JUNYENT, *La Ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona 1976; cf. també CIL II 4618-4619.

2. La personalitat de Luci Licini Segon interessà d'antic els historiadors vigatans; poden veure's, per exemple, esments de les seves inscripcions als manuscrits i papers del canonge Jaume Ripoll, *Papers d'Història*, vol. *Vich y sa Plana*, ms. de la Biblioteca Episcopal de Vic, fols. 1 i 3.

3. Cf. I. RODÀ, *Lucius Licinus Secundus, liberto de Lucius Licinius Sura*, «Pyrenae» 6 (1970), p. 167 n. 2. Per als estudis sobre la seva carrera, cf. *ibidem* n. 3.

conjunt barceloní (19 inscripcions) ha estat publicat recentment per S. Mariner⁴ al qual cal afegir la inscripció de Sant Andreu de Llavaneres i la que es conservava a la col·lecció Sala de Montmany, que, segons recull A. Balil, podria haver estat trobada a la Ronda de Sant Pere. Precisament de la problemàtica d'aquestes dues darreres inscripcions, tractarà el nostre article.

La nostra aportació en aquest breu treball és afegir a aquest *corpus*, d'extensió poc habitual per a dedicatòries a un sol personatge en relativament pocs anys, el comentari i la il·lustració de dues inscripcions, de les quals una és inèdita i l'altra ens sembla que no ha estat ben relacionada amb el conjunt conegut precisament per manca d'un document gràfic com el que ara presentem.

S'augmenta, doncs, amb certesa el *corpus* de Licini Segon a 21 inscripcions i resta encara oberta la possibilitat de localitzar la peça de la col·lecció Sala, com veurem més endavant, car els intents realitzats fins ara han estat infructuosos. Conseqüentment, continua viu el dubte de si es tracta d'un nou testimoni o és un dels pedestals considerats avui com a perduts i de text conegut d'antic (làmina I).

El primer dels dos pedestals que recollim és avui perdut, però sabem que fou buidat per a reutilitzar-se com a sarcòfag al presbiteri de l'església vella de Sant Andreu de Llavaneres i que posteriorment passà a la col·lecció de J. Rubio de la Serna, que fou el seu descobridor, juntament amb el aleshores rector de Llavaneres Mn. A. Martín, l'any 1897. Tot seguit fou estudiat pel benemèrit F. Fita i recollit al volum IX de *Ephemeris Epigraphica*. Gràcies a aquests estudis i a la fotografia afortunadament conservada a l'Arxiu Mas, podem fer-ne el següent comentari i descripció:

Pedestal no motllurat d'un jaspí rogenc. En època alto-medieval fou emprat com a sarcòfag, per la qual cosa es procedí al seu buidat i a la seva col·locació en posició horitzontal⁵; a això es deu segurament el lleuger menjat que presenta el marge dret, sense arribar tanmateix a dificultar la lectura. El pedestal es trobava en un acceptable estat de conservació amb només petits trencs i cops, especialment a la meitat inferior.

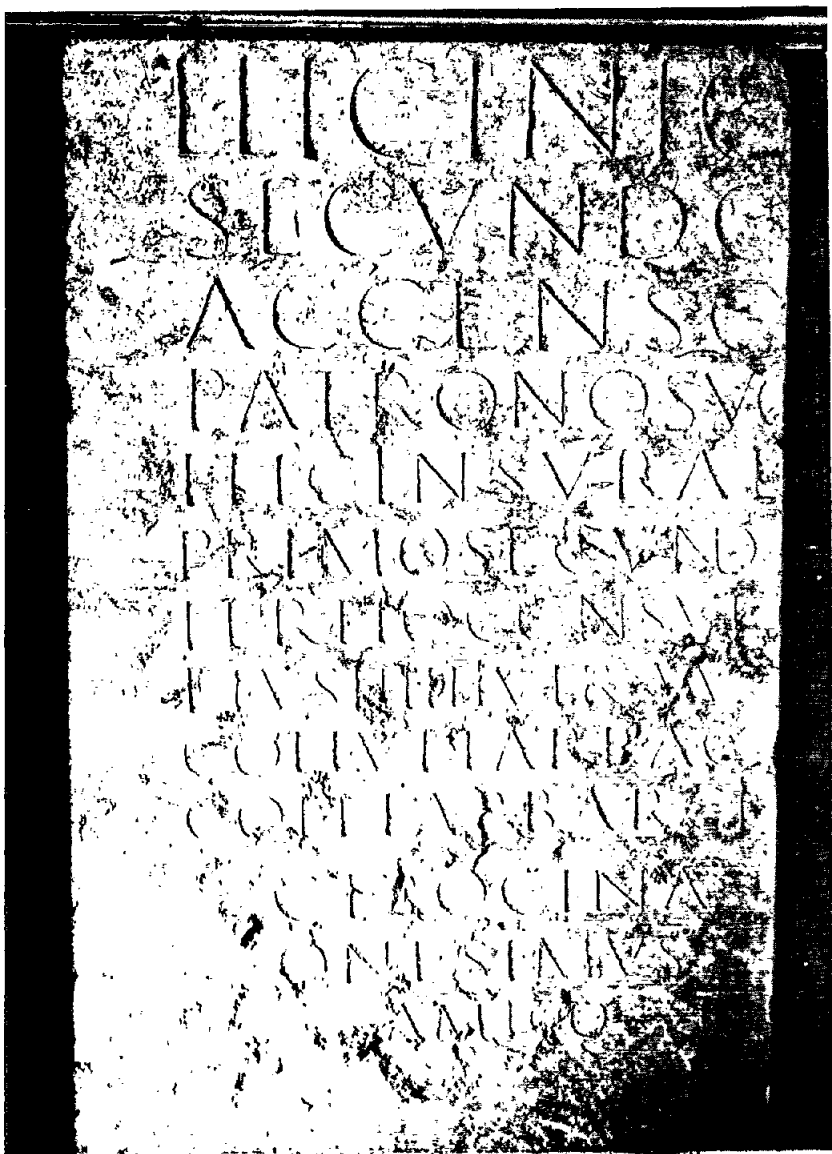
Mides: 0,88 x 0,54 m. segons F. Fita.

L(ucio) · LICINIO
SECUNDO
ACCENSO
PATRONO · SVO

- 5 L(ucio) · LICIN(ia) · SVRAE
PRIMO · SECUNDO
TERTIO · CONSVL(atu)

4. *IRB* 82 a 100.

5. El pedestal, en la seva reutilització com a sarcòfag, fou cobert amb una pedra de forma triangular, i al seu interior s'hi varen trobar restes òssies i un calze i una patena de plom que semblen datar del segle X. Segons l'hipòtesi de Fortià Solà, *La parròquia de St. Andreu de Llavaneres* (Barcelona 1936), reimpr. Mataró 1968, pp. 26-27 podria haver servit de sustentacle de l'ara de l'altar major de la primitiva església abans de la construcció de l'actual que ara s'anomena vella. El mateix historiador, a la p. 28, diu que el calze sembla que es conserva al Museu Diocesà de Vic precisament. Ja el 1936 F. Solà constata que el pedestal era perdut segons notícies de la família Rubio (p. 28).

Làmina I.- Pedestal de Sant Andreu de Llavaneres (EE IX 395).
Arxiu Mas, clixé núm. C 22634

EIVS · IIIII VIR(o) · AVG(ustali)
 COL(oniae) · I(uliae) · V(rbis) · T(riumphalis) · TARRAC(onis)
 10 COL(oniae) · F(auentiae) · I(uliae) · A(ugustae) · P(aternae) · BARCĪN(onis)
 C(aius) TROCINA
 ONESIMUS
 AMICO

A Luci Licini Segon, *accensus* del seu patró Luci Licini Sura en el seu primer, segon i tercer consolat, sevir augustal de la Colònia Júlia Ciutat Triomfal de Tarragona i de la Colònia Favència Júlia Augusta Paterna de Barcelona, Gai Trocina Onèssim al seu amic.

Bibliografia: F. FITA, *San Andrés de Llavaneras. Nueva inscripción romana y documentos inéditos anteriores al siglo XII*, «Boletín de la Real Academia de la Historia» 31 (1897), pp. 227-240, esp. pp. 227-230; *Ephemeris Epigraphica* IX 395; F. SOLÀ, *La parroquia de Sant Andreu de Llavaneres* (Barcelona 1936), reimpr. Mataró 1968, pp. 24-28; S. MARTÍNEZ-SAURÍ, *Notes sobre descobriments romans a Llavaneres*, «Museu» (de Mataró), gener-febrer 1949, pp. 6-7; M. RIBAS, *El Maresme en els primers segles del Cristianisme*, Mataró 1975, pp. 122-123; I. RODÀ L. *Licinius Secundus...*, pp. 182-183.

Variants: r. 10 BARCN (Fita); r. 3 ACCESSO, r. 8 EIVUS, IIVIR, r. 10 SARCN (F. Solà a qui segueix M. Ribas), sense cap puntuació (F. Solà, Martínez Saurí i Ribas). Punt a r. II després de C (Fita i *Ephemeris Epigraphica*).

Nexes: ND a r. 6 i IN a r. 10.

Puntuació triangular que a vegades, com per exemple a r. II, es fa impossible de corroborar a la fotografia.

Lletres capitals quadrades molt correctes, elegants i regulars amb alternança de bisells primis i més gruixuts fins al punt que el traç d'algunes lletres és gairebé imperceptible (tancament de les R, traç horitzontal de T, barra intermèdia de A i de E); B amb els dos ulls desiguals; O i C ben arrodonides superant la C el semicercle, defectuosament tancada la primera de la r. 3; E amb la barra central una mica més curta; P obertes; R amb cua lleugerament corbada; la tercera I de r. 5 sembla *longa*; els numerals de sevir (r. 8) no porten l'usual traç horitzontal al damunt, i el primer i el darrer pal depassen els altres quatre; N de r. 11 molt ample.

La distribució del text presenta un evident desplaçament cap amunt (el marge inferior és sensiblement més ample) i cap a la dreta car, malgrat el que el buidat del pedestal es pogués haver endut, resulta obvi que no hi hauria pas tant espai com a l'esquerra. Veiem, a més, com els nexes coincideixen a fi de rengle i com de vegades (r. 6) manca només una lletra per acabar la paraula. Veiem també com les lletres inicials dels primers deu rengles cauen exactament a plom i que els tres darrers són centrats respecte als anteriors, si bé *Onesimus* (r. 12) comença massa a l'esquerra. L'*ordinator* ha disposat el text en un ordre d'alçada de les lletres decreixent: destaca sobretot r. 1 amb el *nomen* Licini; r. 2 i r. 3, reservades també per a l'homenatjat, són més grosses que la resta; r. 4, ja sensiblement més petit, dóna pas al nom i càrrecs de Sura (r. 5, 6 i 7) que formen un bloc de mida més o menys igual. Amb caràcters una mica més menuts, es descriuen els sevirs de Segon. Un pèl més altes tornen a ser les lletres dels noms del dedicant, i el tipus més petit de tot l'epígraf és per a la darrera paraula, *amico*.

No obstant els amplis marges esquerre i inferior, la *ordinatio* és reeixida, amb lletres i punts molt perfectes que confereixen una qualitat al monument que no desdiiu dels altres de Licini Segon ni dels anys en els quals fou gravat.

Arribats en aquest punt, volem centrar el comentari en dues qüestions principals, car, pel que fa al formulari, segueix el model dels altres monuments de Licini Segon. Parlarem així del lloc on originàriament devia haver estat exposat el pedestal i de l'amic que el féu erigir.

El fet que tota la sèrie epigràfica d'aquest famós, i sens dubte vanitós, llibert procedeixi de la *Barcino* romana i que quan alguna peça es conserva als afores com *IRB* 82 (Espulgues de Llobregat) es tracti ben segur d'un transport d'època posterior, ha fet suposar fins i tot als investigadors més recents⁶, que el pedestal de Llavaneres fou també portat de Barcelona. Això hauria hagut de succeir abans del segle X, data del calze que hi havia dins del pedestal convertit en sarcòfag. Aquesta reutilització, que indica ben evidentment que la inscripció no era al seu lloc d'origen, i la identitat de formulari abundaren en la consideració de la procedència barcelonesa. Però, a la vista de la fotografia, podem considerar tres factors: primer que es tracta d'un monument no motllurat mentre que els de Barcelona tenen tots la seva motllura, majoritàriament en gola (tan sols *IRB* 93 i 95 en mig bossell); en segon lloc, el tipus de material a Barcelona és normalment la calcària marmòria, a excepció d'un cas de «jaspi de la Cinta» («brocatello») de Tortosa; potser el jaspi rogenic de Llavaneres fos igualment d'aquest «brocatello» poc corrent a *Barcino*; darrerament, les diferències paleogràfiques, ben evidents en comparar només les làmines I i II; és precisament la segona, i no la que ara comentem, la que ens dóna el tipus de lletra emprat en els pedestals en honor de Licini Segon a *Barcino*.

Aquestes diferències poden fer considerar de nou la hipòtesi que ja exposàrem en un altre lloc⁷ que el pedestal pogués provenir no de *Barcino* sinó d'algun nucli romà del Maresme prop del qual Licini Segon posseís alguna vil·la o propietat i que el seu amic Trocina Onèsim, sàbedor del gust de Segon per a ésser homenatjat epigràficament, li fes aixecar el monument en un emplaçament diferent de Barcelona al qual també acostumaria a anar i on veuria així la seva estàtua.

Parlem ara de l'amic dedicant, ben conegut a Barcelona en dues inscripcions on és ell l'homenatjat pels seus lliberts després de mort i on consta com a llibert i sevir augustal, col·lega, per tant, en el càrrec, de Licini Segon.⁸ Sembla, a més, que torna a aparèixer el personatge, però en aquest cas amb la grafia *Honesimus*, en un sarcòfag estrigilat encastat al campanar de l'església de Sant Llorenç a Gènova; es tracta versemblantment del seu monument funerari, que li dedicà el seu amic Pedani Ursus, també ben documentat a l'epigrafia de *Barcino*, d'on fou decurió. Segons els últims estudis, sembla que el sarcòfag fou portat de Tarragona.⁹

6. J. N. BONNEVILLE, *Aux origines de Barcino romaine (Barcelone)*. «Revue d'Etudes Anciennes» LXXX, 1-2 (1978), p. 67 on, a més, es confon aquest pedestal amb el localitzat a Espulgues de Llobregat (*IRB* 82).

7. I. RODÀ, *L. Licinius Secundus...*, p. 182.

8. *IRB* 104 i 105 dedicats pels seus lliberts i a la vegada hereus.

9. F. P. VERRIÉ, *Personaggi barcinonensi in un sarcofago romano di Genova*, «Studi Genuensi» IX (1972), pp. 3-11. Per a Pedani Ursus, cf. *IRB* 63 i I. RODÀ, *La gens Pedania barcelonesa*, «Hispania Antiqua» V (1975), pp. 241-246.

Així, doncs, sabem que Trocina Onèssim estava relacionat amb dues de les famílies més influents a la Barcelona romana i que el pedestal de Llavaneres, l'únic que esmenta Trocina quan encara era viu, és més antic que els que li foren dedicats. El lligam amb Licini Segon dóna una orientació cronològica, extensible també a Pedani Ursus i al tipus de monument funerari en què fou sebolit, que ha de situar-se al tombar el primer terç del segle II, data molt primerenca per a la pràctica del ritu d'inhumació a la *Tarraconensis* i consegüent difusió dels sarcòfags.

El segon dels pedestals de Licini Segon que estudiem ací ens és conegut també per un testimoni fotogràfic de l'Arxiu Mas de Barcelona (làmina II) que porta la indicació: La Garriga (Barcelona), Col·lecció Gasol. La localització de la col·lecció esmentada a la fitxa de l'Arxiu Mas és absolutament negativa en el moment actual a la Garriga, on no hi ha notícies de la seva existència ni tan sols d'haver-hi una col·lecció Gasol¹⁰. Davant d'aquest fet, hem intentat de relacionar aquest epígraf amb el ja esmentat de la col·lecció Sala de Montmany sense obtenir de moment millors resultats que els que ho intentaren abans que nosaltres puix que no hem identificat encara la peça. De tota manera, es fa difícil de lligar la notícia que publica A. Balil¹¹ que la inscripció de la col·lecció Sala serví de pila d'aigua en una casa de la Ronda de St. Pere, amb el mig pedestal que ara publiquem encastat, i pel que sembla de bastant antic, en un angle de paret. D'altra banda, cap de les notícies arqueològiques que proporciona J. Mauri no fa referència a una troballa d'aquest tipus a la Garriga, i la informació proporcionada per Cels Gomis sobre el descobriment, el 1842, prop de Can Terrés, d'una làpida romana de cosa d'un metre de llarg, és una confusió amb el primer dels mil·lars trobats al molí de les Canes d'Aiguafreda.¹² La importància de la identificació seria definitiva per a les restes arqueològiques recentment descobertes.

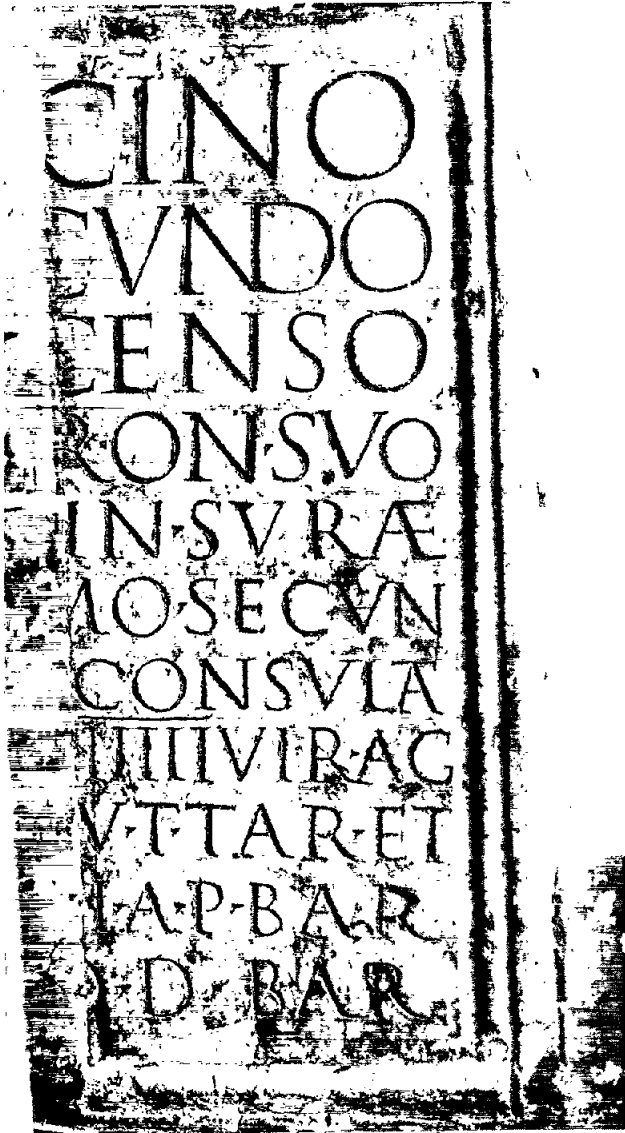
No insistirem sobre el possible origen garriguenc d'aquest pedestal puix que hi ha raons força convincents per a rebutjar aquesta possibilitat. Primerament, el fet que el dedicat sigui la corporació dels decurions de Barcino; en segon lloc, la seva *facies* i material el lliguen íntimament amb els monuments conservats a Barcelona i no es donen les diferències que hem assenyalat per al cas de Llavaneres. Un tercer argument pot ser la seva atribució, pel que sembla, a una col·lecció particular, ja sigui Gasol o Sala, amb tot el que això comporta de desplaçament.

És un pedestal paral·lelepípede de calcària marmòria motllurat amb gola ben pronunciada emmarcada per una ampla banda. Segons la fotografia, es conserva en unes 2/3 parts en sentit vertical i manquen de dues a cinc lletres inicials en cada rengle. D'altra banda, l'estat de la pedra era excel·lent, amb pocs cops i escàs

10. Hem d'agrair a Joan Hernández de la Fundació Mauri haver atès les nostres consultes. Podem afegir també que, a l'inventari de Ll. CRUSPINERA, *La Garriga. Guia arquitectònica*, Barcelona 1978, no apareix cap casa de la família Gasol.

11. A. BALIL, *Las murallas bajoimperiales de Barcino*, Madrid 1961, p. 97 n. 38; IRB, p. 89; I. RODA, *L. Licinius Secundus...*, p. 167 n. 2.

12. C. GOMIS, *Provincia de Barcelona, Geografía General de Catalunya* dirigida per F. Carreras Candi, Barcelona s.d., p. 163. No donen tampoc informació al respecte J. MAURI, *Història de La Garriga*, vol. I, Barcelona 1940 ni J. ESTRADA, *Síntesis arqueològica de Granollers y sus alrededores*, Granollers 1955². L'únic fragment epigràfic conegut de Can Terrés és un petit bocí de làpida amb dues lletres trobat recentment i conservat a la Fundació Mauri.

Làmina II.- Pedestal fragmentari en honor de Licini Segon,
atribuït a la col·lecció Gasol de la Garriga.
Arxiu Mas, clixé sèrie G/B núm. 1361

desgast. El pedestal fou encastat en algun angle de paret, i les lletres es pintaren d'un color fosc, segurament vermellós.

Les mides podrien oscil·lar, si el comparem amb els exemples més semblants conservats, entre els 90-95 cm. d'alçada per 60-65 d'amplada. La reconstrucció que proposem per a aquest nou epígraf és la següent:

- [L(ucio) · LI]CINIŌ
 [SE]CVNDO
 [AC]CENSO
 [PAT]RON(o) · SVO
 5 [L(ucio) · LIC]IN(io) · SVRAĒ
 [PRI]MO · SECVN(do)
 [TERT(io) ·] CONSVLAT(u)
 [EIVS]IIIII VIR(o) · AVG(ustali)
 [COL(oniae) · I(uliae) ·] V(rbis) · T(riumphalis) · TAR(raconis) · ET
 10 [COL(oniae) · F(auentiae) ·] I(uliae) · A(ugustae) · P(aternae) · BAR(cinonis)
 [EX ·] D(ecreto) · D(ecurionum) · BAR(cinonensium)

A Luci Licini Segon, *accensus* del seu patró Luci Licini Sura, en el seu primer, segon i tercer consolat, sevir augustal de la Colònia Júlia Ciutat Triomfal de Tarragona i de la Colònia Favència Júlia Augusta Paterna de Barcelona, per decret dels *decurions barcelonesos*.

Nexes: *NI* a r. 1; *ND* a r. 2; *AE* a r. 5; *AT* a r. 7; *AVG* a r. 8. Els nexes són abundants a la fi dels rengles i fan pensar en un mal càlcul distributiu; alguns d'ells són habituals a les altres inscripcions de Licini Segon, com *ND* i *AE*; el nexa *AVG* és curiós car només ho és *AV*, i la *G* és simplement superposada.

Puntuació triangular, correcta, absent tan sols a la fi de tots els rengles.

Les lletres són capitals quadrades, profundament bisellades, de traç regular i amb reforços amples. La pintura que omple els solcs de les lletres fa difícil una descripció paleogràfica puix que no es precisen els perfils correctament, la qual cosa és perfectament palpable a r. 5 i a la refacció amb pintura de la *R* de r. 10, així com la deformació que presenten a primer cop d'ull les *S* i les *O* sembla ser deguda al pinzell. *C* arrodonides superant el semicercle; *E* amb els trets horitzontals iguals amb una lleugera perllongació de l'inferior i la barra del mig ben centrada com també és el cas de les *A*; *O* més petita a r. 4 sense ésser *minuta*; *R* tancades amb un traç horitzontal i l'oblic corbat i relativament llarg; les *I* de la indicació del sevirat iguals amb superposició del tret horitzontal sobre les sis; *T* de barra horitzontal ampla i recta; *P* *oberta*; *B* d'ulls desiguals amb major curvatura de l'inferior.

Pel que fa a la *ordinatio*, la inscripció presenta espaiaments interliniars regulars amb marge inferior més ample que el superior i escarri marge dret. La distribució del text és decreixent fins a r. 5 per a estabilitzar-se gairebé entre r. 6-r. 10 amb un augment a la darrera línia per a destacar la incorporació dedicant. Les línies del text semblen lleugerament obliqües, inclinades cap a la base, bé que l'enfocament de la fotografia pugui crear aquesta deformació. És ben evident, de tota manera, que hi ha com dièim més amunt, un defecte de càlcul d'espaiament que porta a annexar les lletres finals i fins i tot a abreujar en forma poc elegant o habitual; un exemple d'aquest mal càlcul seria la *O* final de r. 4 i el *SECVN* de r. 6. No es deu, en canvi, a aquest motiu, la indicació *BAR* a r. 10 i r. 11 per *Barcino* i *Barcinonensium* respectivament, que apareix així per primera vegada, car el fet que hi hagi un des-

plaçament per tal de centrar la línia, obre la possibilitat a un altre tipus d'abreviatura que contrasta amb l'amuntegament de les lletres finals damunt el marge dret.

El contingut de l'epígraf no aporta cap novetat, i és el cinquè dels dedicats per decret dels decurions de *Barcino*; els pedestals més semblants són *IRB* 82 i 83. S'afegeix també al grup de 8 dedicats per corporacions que comprenen, ultra l'*ordo* barceloní, el dels ausetans, el dels iamontans de Menorca, el col·legi dels sevirs augustals de *Barcino* i el *collegium Assotan(um)*. Els altres 12 coneguts són dedicatòries de particulars, entre elles la que ja hem comentat de Sant Andreu de Llavaneres.

Tanquem, doncs, aquest treball amb 21 pedestals segurs dedicats a Luci Licini Segon, tot tenint compte que no queda clos el problema del de la col·lecció Sala. Creiem que cal imaginar el pedestal que acabem d'estudiar en un emplaçament semblant al dels altres quatre decretats pels decurions de *Barcino*, un dels quals (*IRB* 82), a més, sofrí un desplaçament a Esplugues de Llobregat amb un cert interès antiquari, com ja hem recordat més amunt. No podem, de moment, precisar les vicissituds d'aquest nou pedestal fins que no disposem d'altres elements que completin la nostra informació.